

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КОМАР ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.352 (477)

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПІДКУПУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2020

Дисертацією є рукопис.

Дисертація виконана на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
ЧУГУНІКОВ Ігор Іванович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ОСАДЧИЙ Володимир Іванович,
Державний університет інфраструктури та технологій,
завідувач кафедри правосуддя;

кандидат юридичних наук, доцент
ДОЛЯНОВСЬКА Інна Миколаївна,
Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «Крок»,
голова циклової комісії з фундаментальних
та професійно-орієнтованих дисциплін

Захист відбудеться «__» _____ 2020 р. о _____
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного
університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська
дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «__» _____ 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Підкуп є доволі традиційним поняттям для вітчизняної кримінально-правової доктрини, в якій він позиціонувався або як спосіб підбурювання до вчинення злочину, або як спосіб вчинення передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу України (далі – КК України) діяння, хоча ні в науці, ні в судовій практиці так і не було досягнуто згоди щодо розуміння сутності правопорушень, пов'язаних із підкупом.

Проте доволі інтенсивна законотворча діяльність національного законодавця, яка спостерігається останнім часом і зумовлюється ратифікацією Україною низки міжнародних конвенцій, спрямованих, насамперед, на боротьбу з корупцією, призвела до кардинального розширення змісту такого поняття, як підкуп. Він почав розглядатися не тільки як одностороннє кримінально-каране діяння, а як самостійне кримінальне правопорушення, виконавцями якого є як суб'єкт, так і адресат підкупу. Поряд з цим виокремився корупційний підкуп, специфічними особливостями якого є предмет, засоби та кримінально-правові наслідки вчинення. При цьому законодавець не тільки не відмовився від традиційного розуміння підкупу як способу вчинення злочину, а й суттєво розширив сферу його застосування як за рахунок криміналізації нових діянь (ст. 369³ КК України), так і за рахунок модернізації ознак вже існуючих норм (ст. 149, ст. 370 КК України), що теж відбулося під впливом відповідних міжнародно-правових актів. У підсумку виникла доволі складна ситуація. З одного боку, терміни, що вживаються у тексті закону про кримінальну відповідальність, повинні мати однаковий зміст, тим більше тоді, коли таке поняття набуває легального характеру, а з іншого – законодавець встановлює низку ознак, які притаманні виключно корупційному підкупу, що позбавляє можливості розглядати його як універсальне поняття.

У сучасній українській кримінально-правовій літературі зазначені обставини переважно ігноруються. Підкуп, як і раніше, розглядається або як спосіб вчинення злочину, або, навпаки, ознаки корупційного підкупу використовуються при характеристиці діянь не корупційного характеру, що цілком може дезорієнтувати правозастосовну практику. Вихід з цієї ситуації вбачається у чіткій диференціації різних за своєю кримінально-правовою природою видів підкупу. А це, у свою чергу, актуалізує проблему пошуку обґрунтованих критеріїв такої класифікації.

Підкуп як добре відоме фахівцям у галузі кримінального права поняття тією чи іншою мірою піддавався аналізу при характеристиці підбурювання до злочину (М.І. Бажанов, Ф.Г. Бурчак, М.І. Ковальов, А.П. Козлов, Г.А. Кригер, С.І. Нікулін, О.В. Ус), втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (І.М. Даньшин, І.П. Лановенко, Ю.Є. Пудовочкін, М.І. Трофімов, С.С. Яценко), перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду чи органів досудового розслідування (В.І. Борисов, Г.В. Галахова, О.С. Горелік, Л.В. Лобанова, І.М. Тяжкова, О.І. Чучаєв), перешкоджання у

здійсненні виборчого права чи права брати участь у референдумі (О.М. Готін, І.О. Зінченко, С. Я. Лихова, К.А. Мозоль, О.О. Семенюк). Найбільша увага зазначеному поняттю була приділена у роботах, присвячених характеристиці посадових злочинів (злочинів у сфері службової діяльності), де традиційно виокремлювався хабар-підкуп, та у роботах, де розглядалися проблеми кваліфікації господарських злочинів та злочинів проти порядку управління, пов'язаних з одержанням незаконної винагороди (О.Ф. Бантишев, В.М. Бурдін, Б.В. Волженкін, О.О. Кашкаров, О.Х. Качмазов, В.М. Киричко, В.С. Лукомський, В.О. Навроцький, О.Я. Светлов, М.І. Хавронюк), у тому числі й на підставі нової нормативної бази (П.П. Андрушко, О.Ю. Бусол, К.П. Задоя, В.М. Киричко, О.В. Коротюк, Д.Т. Михайленко, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, Є.Л. Стрельцов, В.В. Тютюгін). Розглядався підкуп і як узагальнююче поняття, що характеризує спосіб вчинення злочину (А.А. Вознюк, К.К. Овод).

Але це поняття ніколи не виступало як самостійний предмет дослідження, хоча тільки з цих позицій, особливо у сучасних умовах, і можна виявити спільні риси та особливості підкупу у межах тих чи інших кримінально-правових конструкцій.

Слід звернути увагу й ще на одну обставину, яка після реформування розділу XVII Особливої частини КК України набула принципового значення. Якщо раніше суб'єктом посадового злочину визнавалася виключно посадова (службова) особа (крім дачі хабара), то тепер законодавець не тільки розширює коло таких суб'єктів, а й намагається виокремити зловживання певними повноваженнями у самостійні статті КК України, диференціюючи, таким чином, кримінальну відповідальність за різні види корупційного підкупу. Це дає змогу класифікувати корупційний підкуп не тільки за ознаками суб'єкта, а й за характером здійснюваних ним повноважень, що повинно мати визначальний характер для правозастосувача. Проте у дисертаційних дослідженнях останніх років, зокрема О.Д. Ярошенко «Кримінальна відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі» (Київ, 2014 р.), Ю.І. Шиндель «Кримінально-правова характеристика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (Харків, 2014 р.), О.В. Коротюк «Нотаріус як спеціальний суб'єкт злочину» (Київ, 2015 р.), К.К. Овод «Кримінально-правова характеристика підкупу працівника підприємства, установи чи організації» (Харків, 2017 р.) та ін. зазначені питання розглядаються в усталеній площині з виокремленням того чи іншого виду корупційного підкупу виключно за ознаками суб'єкта і без урахування того, що один й той самий злочин може бути вчинений різними суб'єктами.

Отже, актуальність теми дисертаційної роботи зумовлюється необхідністю комплексного аналізу такого кримінально-правового поняття, як підкуп, виявлення критеріїв його класифікації, вдосконалення чинного кримінального законодавства в цій сфері та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у ХХІ столітті» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз підкупу як кримінально-правового поняття, його класифікація, вдосконалення відповідних кримінально-правових норм та уніфікація правозастосовної практики.

Для досягнення цієї мети в дисертації вирішувалися такі завдання:

охарактеризувати процес становлення та розвитку вітчизняних норм про підкуп як кримінально-правове поняття;

здійснити порівняльно-правовий аналіз норм КК України про підкуп із нормами кримінальних кодексів окремих зарубіжних країн;

з'ясувати співвідношення таких понять, як підкуп та корупція;

визначити поняття підкупу з позицій чинного кримінального законодавства України;

встановити критерії класифікації загальнокримінального підкупу на підкуп-підбурювання і підкуп-перешкоджання (втягнення, схиляння, втручання, вплив);

довести необґрунтованість законодавчого рішення щодо виокремлення такого різновиду загально кримінального підкупу, як підкуп-правопорушення, виконавцями якого визнаються як суб'єкт, так і адресат підкупу;

визначити критерії класифікації корупційного підкупу на добровільний, вимушений, активний і пасивний та довести необхідність використання цієї класифікації при диференціації відповідальності за корупційний підкуп;

з'ясувати співвідношення таких понять, як службова та посадова особа;

встановити особливості предмету корупційного підкупу;

довести необхідність класифікації корупційного підкупу не за ознаками його спеціального суб'єкта, а за характером здійснюваних особою повноважень;

сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за підкуп та діяння, пов'язані з ним.

Об'єктом дослідження є кримінальні правовідносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням підкупу та пов'язані з реалізацією відповідальності за нього.

Предметом дослідження є поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є низка загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких зумовлений метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження.

В основу дисертації покладений діалектичний метод дослідження правових явищ. За допомогою історичного методу було досліджено генезис норм про підкуп у національному кримінальному законодавстві (розділ 1). Порівняльно-правовий метод дозволив встановити спільні риси та відмінності підкупу за КК України та кримінальними кодексами окремих зарубіжних країн (підрозділ 1.1). Метод системно-структурного аналізу використовувався при з'ясуванні співвідношення таких понять, як підкуп та корупція (підрозділ 1.2). Герменевтичний метод дозволив виявити сутнісні ознаки підкупу за чинним кримінальним законодавством України (підрозділ 1.3). За допомогою формально-логічного методу була здійснена класифікація підкупу (підрозділи 2.1-2.3 та 3.1-3.5). Метод теоретико-правового моделювання дозволив сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінально-правових норм, де фігурує підкуп (підрозділи 2.1-2.3), та норм, де він позиціонується як самостійне кримінальне правопорушення (підрозділи 3.1-3.5). Конкретно-соціологічний метод використовувався при аналізі матеріалів судової практики (підрозділи 2.1 та 3.1-3.5).

Емпіричною базою дисертаційного дослідження є матеріали вітчизняної судової практики за 2013-2019 рр. (250 кримінальних проваджень) та матеріали оприлюдненої судової практики радянського періоду (1944-1991 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням підкупу як кримінально-правового поняття.

На підставі проведеного дослідження сформульовані такі положення та пропозиції, що мають наукову новизну:

вперше:

підкуп визначено як комплексне поняття, що характеризує собою і спосіб вчинення кримінально-караних діянь, і окремі кримінальні правопорушення, відповідальність за які встановлюється самостійними статтями Особливої частини КК України;

обґрунтовано необхідність поділу підкупу (залежно від відсутності чи наявності ознак корупції) на загальнокримінальний, який повинен розглядатися виключно як одностороннє кримінально-каране діяння, сутність якого полягає або у схиленні особи до вчинення злочину, або у перешкодженні їй у здійсненні своїх загальних (спеціальних) прав чи виконанні обов'язків, та корупційний, який завжди пов'язаний зі схиленням особи до протиправного використання наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей і може позиціонуватися і як одностороннє, і як двостороннє кримінальне правопорушення, виконавцями якого виступають як суб'єкт, так і адресат підкупу. Доведено, що головною ознакою, яка відрізняє ці види підкупу, є їх предмет, який у межах корупційного підкупу складають виключно повноваження, що надаються певній особі, або пов'язані з ними можливості;

встановлено, що різновидами загальнокримінального підкупу є підкуп-підбурювання (загальне та спеціальне) і підкуп-перешкоджання (втягнення, схилення, втручання, вплив), та доведено, що законодавче рішення, відповідно до якого такий підкуп розглядається і як окреме кримінальне правопорушення, є необґрунтованим, оскільки адресат загальнокримінального підкупу за будь-яких обставин не може визнаватися його суб'єктом;

аргументовано необхідність поділу корупційного підкупу (залежно від характеру дій його суб'єкта та адресата) на вимушений, добровільний, пасивний і активний та запропоновано покласти цю класифікацію в основу диференціації кримінальної відповідальності за пропозицію, обіцянку чи надання неправомірної вигоди;

виокремлено різні види корупційного підкупу залежно від характеру здійснюваних особою повноважень та доведено, що саме предмет підкупу, а не ознаки суб'єкта, є визначальним при вирішенні питання про застосування норм, передбачених ст. ст. 354, 368, 368³, 368⁴, 369 та 369² КК України;

встановлено необхідність диференціації у кримінально-правовій площині таких понять, як службова та посадова особа. Доведено, що під службовими особами слід розуміти осіб, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а посадовими є особи, які обіймають постійно або тимчасово в органах державної влади чи в органах місцевого самоврядування, на підприємствах, установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням;

доведено, що законодавче рішення щодо диференціації кримінальної відповідальності за різні види корупційного підкупу шляхом їх виокремлення у самостійні статті Особливої частини КК України в цілому заслуговує на підтримку. Аргументовано пропозицію щодо виокремлення на рівні КК України підкупу публічного службовця;

вдосконалено:

законодавче визначення такого кримінального правопорушення, як торгівля людьми. Доведено, що диспозиція цієї норми повинна бути викладена як описова;

змістовну характеристику складу підкупу працівника підприємства, установи чи організації з акцентуванням уваги на тому, що неправомірна вигода цим працівникам надається виключно за протиправне використання наданих повноважень, а не за виконання ними суто професійних функцій;

змістовну характеристику підкупу особи, яка надає публічні послуги, у напрямку відмови від такого терміну, як публічні послуги і закріплення тієї обставини, що адресат підкупу реалізує повноваження на прийняття рішення, що спричинило чи здатне спричинити правові наслідки індивідуального характеру;

законодавчу конструкцію перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку

таким чином, щоб відповідальність за такі дії шляхом підкупу та шляхом примусу встановлювалася б різними частинами ст. 386 КК України;

дістало подальшого розвитку:

пропозиція щодо доповнення КК України нормою, відповідно до якої за готування до злочину, крім підбурювача, несе відповідальність організатор та пособник, яким з незалежних від них обставин не вдалося схилити іншу особу до вчинення злочину;

наукова позиція, згідно з якою провокація підкупу не може розглядатися як спеціальний вид підбурювання. Доведено, що вона є однобічним кримінально-карним діянням, виконавцем якого є виключно особа, яка спровокувала вчинення підкупу;

положення щодо подвійної кримінально-правової природи таких законодавчих конструкцій, як «вплив у будь-якій формі» та «втручання у будь-якій формі» та неприпустимості застосування у таких випадках як ч. 4 ст. 27 КК України, так і ст. 369 КК України;

висновок про необхідність захисту осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, від небажаного впливу з боку знайомих, друзів, рідних, помічників, радників, секретарів, референтів тощо та закріплення такого діяння в окремій статті Особливої частини КК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження проблем кримінально-правової протидії підкупу та злочинам, пов'язаним з підкупом (Акт Херсонського державного університету від 13.11.2019 р.);

правотворчій діяльності – для вдосконалення національного кримінального законодавства в частині протидії підкупу та злочинам, пов'язаним з ним;

правозастосовній діяльності – при вирішенні проблем кваліфікації підкупу та злочинів, пов'язаних з ним (Акт Херсонської місцевої прокуратури від 12.11.2019 р.);

навчальному процесі – при викладанні навчальних курсів «Кримінальне право України. Загальна частина», «Кримінальне право України. Особлива частина», спеціальних курсів «Теорія кваліфікації злочинів», «Кваліфікація корупційних злочинів», підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 12.11.2019 р.);

правовиховній діяльності – для формування правових знань усіх категорій населення, які можуть стати жертвою підкупу та злочинів, пов'язаних з ним.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано і обговорено на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній

науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Міжнародне право розвитку: сучасні тенденції та перспективи (м. Одеса, 17 червня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Нормативні і прикладні основи вдосконалення інституту призначення покарання та інших заходів кримінально-правового впливу» (м. Одеса, 26-27 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Кримінально-правова політика України у дискурсі рішень Європейського суду з прав людини» (м. Одеса, 22 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики правозастосування» (м. Одеса, 27 грудня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Концептуальні основи кримінальної законотворчості» (м. Одеса, 19-20 жовтня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний виміри» (м. Одеса, 24 травня 2019 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 16 наукових працях, з яких 8 наукових статей опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 наукова стаття опублікована у зарубіжному періодичному виданні та 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (268 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 249 сторінок, з яких основний зміст – 216 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Становлення та розвиток законодавства про підкуп як кримінально-правове поняття» складається з трьох підрозділів та присвячений його аналізу в історичній та порівняльно-правовій площині, а також з'ясуванню співвідношення цього поняття з таким явищем, як корупція.

У підрозділі 1.1. «Підкуп у вітчизняному та зарубіжному кримінальному законодавстві: історичний та порівняльно-правовий аспекти» розглянуто генезис уявлень щодо підкупу у вітчизняній та зарубіжній кримінально-правовій доктрині. Встановлено, що підкуп традиційно позиціонувався як один із засобів впливу на свідомість особи з метою викликати в неї за власною волею бажання і рішучість вчинити злочин та розглядався у межах вчення про форми складної злочинності, зокрема підбурювання.

На законодавчому рівні термін «підкуп» з'явився у КК УРСР 1960 р. (ст. 180), де він позиціонувався не тільки як окремий вид підбурювання до відмови від давання або до давання завідомо неправдивих показань чи висновку, а й як спосіб перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду чи інших органів. Як спосіб перешкоджання особі у здійсненні її прав та виконанні обов'язків підкуп, згодом, почав фігурувати і в інших статтях КК УРСР 1960 р. (ст. 127, ст. 129¹).

Зазначено, що вітчизняна судова практика, використовуючи поняття підкупу, не обмежувалася згадкою про нього безпосередньо у тексті закону, розглядаючи його як можливий спосіб вчинення інших злочинів, зокрема втягнення.

КК України 2001 р. не вносив принципових змін у законодавчі уявлення щодо підкупу як кримінально-правового поняття. Проте він закріпив підкуп як окремий спосіб підбурювання до вчинення злочину (ч. 4 ст. 27).

Підкуп як самостійний злочин вітчизняним законодавцем, як і до того, не розглядався, хоча в теорії хабар-підкуп традиційно виокремлювався.

Порівняльно-правовий аналіз підкупу за кримінальним законодавством України та окремих зарубіжних країн дозволив встановити, що у кримінальних кодексах Бельгії, Франції та ін. при характеристиці підбурювання до злочину замість терміну «підкуп» використовується таке поняття, як подарунки. У поняття підкупу у кодексах зарубіжних країн вкладається більш широкий зміст, що охоплює як надання, так і одержання певної вигоди.

У підрозділі 1.2. «Співвідношення підкупу та корупції: теоретичні підходи та законодавче вирішення» звертається увага на те, що ці поняття є автономними категоріями. З одного боку, підкуп є лише одним із проявів корупції, тому що у кримінально-правовій площині поряд з ним корупційними визнаються й інші злочини, які взагалі не містять навіть такої мети, як одержання неправомірної вигоди, зокрема ст.ст. 210, 320 та 366¹ КК України. Але, з іншого боку, Кодекс передбачає відповідальність за підкуп, який або з позиції примітки до ст. 45, або у зв'язку з відсутністю суб'єкта, зазначеного у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», не є корупційним злочином. Тобто, підкуп може позиціонуватися і як більш широке, ніж корупція, поняття.

Такий підхід дає змогу класифікувати передбачений КК України підкуп залежно від наявності чи відсутності ознак корупції (у чинному КК України це питання вирішено шляхом створення переліку корупційних злочинів) та

поділити його на загальнокримінальний і корупційний. Враховуючи різні правові наслідки вчинення цих видів підкупу, а саме додаткові правообмеження для особи, яка вчинила корупційний підкуп, вони не можуть розглядатися як суміжні склади злочинів.

У *підрозділі 1.3. «Поняття підкупу за чинним кримінальним законодавством України»* зазначається, що він зберігає свою кримінально-правову природу як спосіб вчинення тих чи інших злочинів, але при цьому вже позиціонується і як окреме кримінальне правопорушення, суб'єктом якого визнається і його адресат. Це поняття охоплює собою як спосіб вчинення тих чи інших кримінально-караних діянь, так і окремі кримінальні правопорушення, відповідальність за які встановлюється самостійними статтями Особливої частини КК України. Виходячи з цього, підкуп може бути поділений на підкуп-підбурювання, підкуп-перешкодження (втручання, втягнення, вплив, схиляння) та підкуп-правопорушення. Ці різновиди мають свої специфічні ознаки, які не є взаємозамінними.

Суспільну небезпеку підкупу-перешкодження (втручання, втягнення, впливу, схиляння) законодавець вбачає у самому факті впливу, незалежно від реакції на це з боку його адресата. Виникнення в останнього бажання та рішучості вчинити дії, яких вимагає суб'єкт підкупу, чи відсутність такого бажання значення не мають. Особливістю таких діянь є те, що вони визнаються закінченими вже на стадії готування. Тому, невдалий вплив на особу, коли винний не зміг отримати згоду від адресата, повинен визнаватися закінченим злочином.

Засобами вчинення підкупу як у межах підкупу-підбурювання, так і у межах підкупу-перешкодження (втручання, втягнення, впливу, схиляння) є матеріальні та інші майнові вигоди або позбавлення від матеріальних витрат. Отримання майнової вигоди адресатом підкупу при підбурюванні чи перешкодженні (втручання, втягнення, впливу, схиляння) самостійним злочином не визнається.

Специфічною ознакою підкупу-правопорушення є те, що його виконавцями визнаються як суб'єкт, так і адресат підкупу, а засобом виступає неправомірна вигода, яка може мати як матеріальний, так і нематеріальний чи негрошовий характер. На відміну від підкупу-підбурювання, такий підкуп для його суб'єкта є закінченим злочином з моменту пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди, а їх прийняття – закінченим злочином для його адресата, що відрізняє цей різновид підкупу від підкупу-перешкодження (втручання, втягнення, впливу, схиляння).

Другий розділ «Загальнокримінальний підкуп та його види» складається з трьох підрозділів та присвячений, насамперед, проблемам вдосконалення відповідних кримінально-правових приписів.

У *підрозділі 2.1. «Підкуп як спосіб підбурювання до вчинення злочину»* звертається увага на те, що чинний КК України не передбачає нормативних підстав для кваліфікації невдалого підбурювання як готування до злочину. Підтримується точка зору щодо доповнення КК України відповідною нормою,

яка б розповсюджувалася не тільки на підбурювача, а й на організатора чи пособника, якщо їх дії, з незалежних від них обставин, виявляться невдалими.

Доведена доцільність внесення змін до ст. 386 КК України, відповідно до яких відповідальність за перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду чи інших органів або схилення їх до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом підкупу встановлювалася б частиною першою цієї статті, а відповідальність за ті ж самі дії, вчиненні шляхом примусу – частиною другою. Крім цього, зроблено висновок про необхідність уніфікації санкцій, передбачених ст. 386 та ч. 2 ст. 384 КК України.

Піддані критичному аналізу висловлені в літературі пропозиції щодо встановлення кримінальної відповідальності свідка та потерпілого за отримання незаконної винагороди. Зроблено висновок, що криміналізація дій адресата підкупу є обґрунтованою лише за умови, що його предметом є не загальні або спеціальні права та обов'язки, а повноваження. Ігнорування цієї обставини призведе до безпідставного розширення меж кримінальної відповідальності за отримання незаконної винагороди.

Обґрунтовано, що провокація підкупу не може розглядатися як спеціальний вид підбурювання до надання-одержання неправомірної вигоди, оскільки у цьому випадку відсутні всі необхідні ознаки співучасті. За своєю сутністю провокація підкупу є навмисною, односторонньою діяльністю винного, що спрямована на моделювання такої поведінки іншої особи, яка має лише зовнішні ознаки злочину, але при цьому діяння спровокованого не має ознак винуватості, що повинно знайти відображення у конструкції відповідної норми.

У підрозділі також наголошується на тому, що передбачена ч. 1 ст. 149 КК України конструкція не зовсім узгоджується з міжнародно-правовими актами, спрямованими на боротьбу з торгівлею людьми. Це стало ще більш очевидним після зміни цієї статті Законом України від 6 вересня 2018 р. і доповнення її вказівкою на такий спосіб вчинення цього злочину, як підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Аргументовано висновок про необхідність викласти диспозицію ч. 1 ст. 149 КК України як описову.

Доведено, що у контексті ч. 1 ст. 149 КК України підкуп використовується законодавцем як спосіб спеціального підбурювання до передачі людини.

У підрозділі 2.2. «Підкуп як спосіб вчинення злочину» аналізуються такі законодавчі конструкції, як «вплив у будь-якій формі» (ч. 2 ст. 171, ч. 1 ст. 343 КК України), «незаконний вплив у будь-якій формі» (ч. 1 ст. 344 КК України), «втручання у будь-якій формі» (ч. 1 ст. 376 КК України), «вчинення у будь-якій формі перешкод» (ч. 1 ст. 397 КК України).

Зроблено висновок, що вони можуть охоплювати собою як один (вплив-діяння), так і два види впливу – вплив-діяння та вплив-схилення. Саме ця обставина і визначає остаточну кримінально-правову оцінку вчиненого, хоча національними судами вона переважно ігнорується.

Обґрунтовано тезу про те, що існування такої кваліфікуючої обставини, як корислива мотивація є виправданим тільки у тих випадках, коли адресат підкупу не є його суб'єктом. Додаткова оцінка дій службової особи, вчинених завдяки підкупу з корисливих мотивів (ч. 3 ст. 371, ч. 2 ст. 375 КК України), ще й за ст. 368 є зайвою, оскільки призводить до подвійного інкримінування і порушує вимоги ч. 1 ст. 61 Конституції України. Тому, вказівку на корисливу мотивацію у цих статтях слід скасувати, а поняття «інші особисті інтереси» обмежити такими мотивами, як помста, заздрість, особиста неприязнь тощо, виключивши з нього бажання отримати будь-яку вигоду нематеріального (негрошового) характеру.

У підрозділі також звертається увага на недоліки законодавчої конструкції, передбаченої ч. 1 ст. 369³ КК України. Зроблено висновок, що вона ґрунтується на змішуванні двох видів підкупу – підкупу-способу та підкупу-правопорушення (у Законі України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 03.11.2015 р. підкуп спортсменів та інших осіб розглядається як самостійне кримінальне правопорушення, а в КК України – як спосіб вчинення протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань). Доведено, що обидва варіанти є невдалими. Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями наполягає на встановленні її сторонами кримінальних санкцій саме за маніпулювання спортивними змаганнями, що, передусім, і має бути відображене у чинному кримінальному законодавстві України. За такого підходу підкуп може розглядатися як спосіб загального підбурювання до маніпулювання спортивними змаганнями і кваліфікуватися з посиланням на ч. 4 ст. 27 КК України. Аргументована позиція щодо необхідності зміни кримінально-правової природи цього злочину і позиціонування його як посягання у сфері господарської діяльності.

У **підрозділі 2.3. «Загальнокримінальний підкуп як самостійне кримінальне правопорушення»** розглядаються ознаки злочину, передбаченого ст. 160 КК України. Зроблено висновок про доцільність повернення до попередньої редакції ст. 157 КК України, яка діяла до прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян» від 14.10.2014 р. Такий висновок підтверджується й аналізом сучасної практики застосування норми про підкуп виборця чи учасника референдуму, яка теж не сприймає ідею законодавця щодо розуміння сутності цього діяння як самостійного кримінального правопорушення.

У підрозділі аргументовано висновок про те, що загальнокримінальний підкуп може використовуватися лише як спосіб підбурювання або як спосіб вчинення діяння, передбаченого Особливою частиною КК України (перешкоджання, втягнення, схиляння, втручання, впливу). Тому спроби законодавця надати йому статус окремого кримінального правопорушення не можна визнати обґрунтованими, оскільки це неминуче призводить до змішування різних за своєю кримінально-правовою природою видів підкупу і

безпідставного розширення меж кримінальної відповідальності за одержання матеріальної чи нематеріальної винагороди.

Розділ третій «Корупційний підкуп та його види» складається з п'ятих підрозділів і присвячений проблемам диференціації кримінальної відповідальності за нього.

У *підрозділі 3.1. «Підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати функції представника влади»* наголошується на необхідності класифікації корупційного підкупу не тільки за ознаками суб'єкта (загальний та спеціальний), а й виходячи з характеру його дій. У зв'язку з цим запропоновано виокремити вимушений, добровільний, пасивний та активний підкуп і покласти цю класифікацію в основу диференціації кримінальної відповідальності за нього. Оскільки однією з головних ознак, які відрізняють корупційний підкуп від загальнокримінального, є предмет «купівлі-продажу», який складають відповідні повноваження, він може виступити додатковим критерієм при класифікації спеціального корупційного підкупу. За цією ознакою можна виділити: 1) підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати функції представника влади; 2) підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції; 3) підкуп, предметом якого є повноваження на вчинення юридично значущих дій; 4) підкуп, предметом якого є повноваження на виконання завдань і функцій державного органу чи органу місцевого самоврядування та повноваження, зумовлені виконанням професійних обов'язків; 5) підкуп, предметом якого є пов'язані з повноваженнями можливості.

Доведено доцільність розмежування на рівні КК України таких понять, як «службова» та «посадова» особа та аргументована теза про необхідність орієнтуватися при їх визначенні виключно на галузевий підхід. Інше вирішення цього питання призводить до безпідставного розширення цих понять у кримінально-правовій площині.

Обґрунтовано висновок, що поняттям службової особи охоплюються й особи, які здійснюють функції представників місцевого самоврядування (депутати місцевих рад, голови районних, обласних, районних у місті рад та їх заступники, сільські, селищні, міські голови та старости).

Звертається увага на те, що на законодавчому рівні суб'єктами корупційного підкупу визнані члени окремих державних органів (наприклад, національних комісій, що здійснюють державне регулювання в певних сферах економіки), які виконують функції представників влади, але при цьому самі органи, які вони представляють, не належать до жодної з передбачених Конституцією України гілок державної влади. Ця обставина ставить під сумнів обґрунтованість визнання таких осіб суб'єктами спеціального корупційного підкупу, передбаченого ст. 368 КК України.

У *підрозділі 3.2. «Підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції»* зазначається, що особи, які їх здійснюють, є посадовими. Коло таких осіб необхідно визначати виключно з кримінально-правових позицій, а такі

поняття, як «суб'єкт декларування» та «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» слід розглядати як автономні стосовно посадової особи категорії.

У підрозділі наголошується на тому, що суб'єктами спеціального корупційного підкупу, передбаченого ст. 368 КК України, є посадові особи державного, муніципального або привірного до них сектору, а підкупу, передбаченого ст. 368³ КК України – посадові особи приватного чи привірного до нього сектору. При цьому звертається увага на те, що використаний у КК України термін «службова особа юридичної особи» є невдалим, оскільки поняття юридичної особи публічного права не охоплює собою суб'єктів публічного права, які не мають статусу юридичної особи (наприклад, дільничні виборчі комісії), а поняття юридичної особи приватного права – фізичних осіб-підприємців, які цілком можуть визнаватися суб'єктами злочину, передбаченого ч. 3, ч. 4 ст. 368³ КК України. Тому пропонується у КК України зберегти усталене поняття «підприємство, установа, організація». При цьому вирішальне значення, як і раніше, повинна мати форма власності, на якій заснована певна структура, та частка такої власності у її статутному капіталі.

У підрозділі 3.3. *«Підкуп, предметом якого є повноваження на вчинення юридично значущих дій»* зроблено висновок, що виокремлення такого різновиду корупційного підкупу було зумовлено не особливостями його спеціального суб'єкта, а специфікою функції, що виконується. Тому суб'єктами цього злочину можуть бути і посадові особи, і державні службовці.

У підрозділі також зазначається, що термін «публічні послуги», який вживає законодавець, є не зовсім вдалим. Він сприяє ототожненню цих послуг з господарськими послугами, звуженню кола суб'єктів злочину, передбаченого ч. 3, ч. 4 ст. 368⁴ КК України та схиленню судової практики у бік більш широкого використання ч. 3, ч. 4 ст. 354 КК України, що є необґрунтованим.

Така ситуація зумовлює необхідність вдосконалення конструкції, передбаченої ст. 368⁴ КК України, яке полягає у відмові від такого терміну, як «публічні послуги» і закріпленні тієї обставини, що адресат підкупу реалізує повноваження на прийняття рішення, що спричинило чи здатне спричинити правові наслідки індивідуального характеру.

У підрозділі 3.4. *«Підкуп, предметом якого є повноваження, пов'язані з виконанням завдань і функцій державного органу або органу місцевого самоврядування, та повноваження, зумовлені виконанням професійних обов'язків»* аргументується висновок про необхідність виокремлення підкупу державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування в окрему статтю КК України, оскільки їх повноваження є самостійними поняттями і можуть виступити предметом «купівлі-продажу» у межах корупційного підкупу. Зазначається, що цю статтю слід розташувати у розділі XVII Особливої частини КК України, оскільки ці особи є суб'єктами відносин у сфері службової діяльності. Обґрунтовано, що за цією статтею повинні нести

відповідальність й інші категорії публічних службовців, зокрема працівники публічної патронатної служби.

У підрозділі звертається увага на те, що працівники підприємств, установ та організацій можуть здійснювати як повноваження, зумовлені їх професійними обов'язками, так і суто професійні функції, які предметом «купівлі-продажу» у межах корупційного підкупу бути не можуть. Тому у ст. 354 КК України слід закріпити положення про те, що пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди працівнику підприємства, установи чи організації відбуваються у зв'язку з вчиненням (невчиненням) ним дій, пов'язаних з використанням наданих йому повноважень. Враховуючи те, що законодавець не зводить родовий об'єкт злочинів у сфері службової діяльності до нормального функціонування виключно апарату управління, а також наскрізну функцію примітки до цієї статті, останню теж слід було б розташувати у розділі XVII Особливої частини КК України.

У підрозділі 3.5. «Підкуп, предметом якого є пов'язані з повноваженнями можливості» аналізується доцільність виокремлення зловживання впливом у самостійну ст. 369² КК України. Аргументовано, що таке виокремлення є зайвим, оскільки суб'єктами такого зловживання визнаються виключно державні посадові особи, та стало наслідком невдалого синтезу міжнародного, національного та зарубіжного підходів.

У підрозділі зазначається, що кримінально-правова конструкція захисту осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування від небажаного впливу з боку знайомих, друзів, рідних, помічників, радників, секретарів, референтів тощо, має право на існування. Таке діяння цілком може розглядатися як посягання у сфері службової діяльності. Однак при цьому не може йтися про зловживання впливом, оскільки обумовлених повноваженнями можливостей для такого впливу у цьому випадку не існує, у зв'язку з чим цей злочин не може розглядатися як корупційний.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження та формуються пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України.

1. Аналіз кримінально-правових норм про підкуп в історичній ретроспективі свідчить про те, що він традиційно використовувався вітчизняним законодавцем як спосіб підбурювання до вчинення злочину, а згодом і як спосіб вчинення діяння, передбаченого Особливою частиною КК України. При цьому отримання матеріальної винагороди адресатом підкупу злочином не визнавалося, а надання йому такої винагороди після вчинення тих чи інших дій не могло розглядатися як підкуп.

2. Порівняльно-правовий аналіз підкупу за кримінальним законодавством України та окремих зарубіжних країн дозволяє дійти висновку, що поняття підкупу у кодексах зарубіжних країн розуміється більш широко і охоплює як

надання, так і одержання певної вигоди. Хоча цей підхід не є загальноновизнаним навіть у країнах Європейського Союзу, національний законодавець його запровадив. Такий крок суттєво загострив проблему розмежування різних за своєю кримінально-правовою природою видів підкупу, оскільки згідно з вітчизняними традиціями дії його адресата при підбурюванні чи перешкодженні, пов'язані з прийняттям відповідної пропозиції, злочином, як і раніше, не визнаються. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом науково обґрунтованої класифікації передбаченого КК України підкупу, що дозволить уникнути доволі поширених у сучасній українській кримінально-правовій доктрині спроб уніфікації цього поняття та намагань використовувати ознаки корупційного підкупу при характеристиці підбурювання чи схиляння до дій, які не є злочинними.

3. Підкуп та корупція є автономними категоріями. З одного боку, підкуп є лише одним із проявів корупції, а, з іншого – КК України передбачена відповідальність за діяння, де фігурує підкуп, які до категорії корупційних не належать. Виходячи з цього, залежно від відсутності чи наявності ознак корупції, підкуп може бути поділений на загальнокримінальний та корупційний.

4. Підкуп є активною дією, що полягає у схиленні іншої особи до вчинення передбаченого КК України кримінального правопорушення чи схилянні її до поведінки, яка таким правопорушенням не визнається, шляхом пропозиції чи надання матеріальних та інших майнових вигод або позбавлення матеріальних витрат, або пропозиції, обіцянки чи наданні неправомірної вигоди з метою схилити іншу особу до протиправного використання наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей або прийнятті пропозиції, обіцянки чи одержанні неправомірної вигоди, її проханні або вимаганні особою за протиправне використання своїх повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

5. Видами загальнокримінального підкупу є підкуп-підбурювання (загальне та спеціальне) і підкуп-перешкодження (втягнення, схиляння, втручання, вплив). Предметом такого підкупу можуть виступати навички, вміння, фізичні чи інтелектуальні можливості особи або її загальні (спеціальні) права та обов'язки, а засобом – майнова вигода.

6. Корупційний підкуп може бути поділений за: а) характером дій його суб'єкта та адресата (вимушений, добровільний, пасивний, активний); б) предметом, який складають надані особі повноваження чи пов'язані з ними можливості (підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати функції представника влади; підкуп, предметом якого є повноваження здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції; підкуп, предметом якого є повноваження на прийняття рішення, що спричинило чи здатне спричинити правові наслідки індивідуального характеру; підкуп, предметом якого є повноваження на виконання завдань і функцій державного органу або органу місцевого самоврядування та повноваження, обумовлені

виконанням професійних обов'язків; підкуп, предметом якого є пов'язані з повноваженнями можливості).

7. Поняття службової та посадової особи у кримінально-правовій площині повинні бути диференційовані, оскільки державно-владними повноваженнями або повноваженням територіальних громад наділені виключно службові особи.

8. З метою вдосконалення КК України в частині відповідальності за підкуп доцільним є доповнення розділу XVII Особливої частини статтею 368⁶ з назвою, диспозиціями та приміткою такого змісту:

«Стаття 368⁶. Підкуп публічного службовця

1. Пропозиція чи обіцянка публічному службовцю, який не є службовою або посадовою особою, надати йому або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення публічним службовцем в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданих йому повноважень, – караються ...

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються ...

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання публічним службовцем, який не є службовою або посадовою особою, неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення будь-якої дії з використанням наданих йому повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду або в інтересах третьої особи, – караються ...

4. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, – караються ...

Примітка 1. Під публічним службовцем слід розуміти державного службовця, службовця органу місцевого самоврядування чи працівника публічної патронатної служби».

У дисертації сформульовані пропозиції про внесення змін і доповнень до інших статей КК України щодо вдосконалення норм про підкуп та злочини, пов'язані з ним.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Березнер В.В. Поняття корупції та система корупційних злочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Т. 2. С. 123-128.

2. Березнер В.В. Об'єкт підкупу працівника підприємства, установи чи організації. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 3. С. 47-54.

3. Березнер В.В. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації в системі злочинів проти авторитету органів державної влади,

органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 1. Т. 3. С. 166-174.

4. Березнер В.В. Спеціальна конфіскація як захід кримінально-правового характеру в боротьбі з підкупом. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2 (8). С. 151-156.

5. Березнер В.В. Звільнення від кримінальної відповідальності за підкуп працівника підприємства, установи чи організації: тенденції та суперечності. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2016. № 4 (54). С. 74-83.

6. Березнер В.В. Спеціальна конфіскація як захід протидії корупційним злочинам: юридична природа та зміст. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 176-184

7. Березнер В. Провокація підкупу у світлі практики Європейського Суду з прав людини. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2016. № 2 (18). С. 103-107.

8. Березнер В.В. Підкуп як кримінально-правове поняття: проблеми визначення та класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2018. Вип. 36. Т. 2. С. 131-139.

9. Березнер В.В. Підкуп як спосіб спеціального підбурювання до торгівлі людьми. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 190-196.

10. Березнер В.В. Міжнародно-правові аспекти формування та реалізації національної антикорупційної стратегії. Міжнародне право розвитку: сучасні тенденції та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 17 червня 2015 р.). Електронний збірник, 2015. URL:<http://intl.w.onua.edu.ua>.

11. Березнер В.В. Корупція: проблеми теоретичного та законодавчого визначення. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.). Одеса: Юридична література, 2015. Т. 2. С. 249-252.

12. Березнер В.В. Звільнення від кримінальної відповідальності за підкуп: інституціональні та прикладні проблеми. *Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики правозастосування*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 27 грудня 2016 р.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. С. 139-147.

13. Березнер В.В. Провокація підкупу за кримінальним законодавством України: проблемні аспекти. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 361-365.

14. Березнер В.В. Провокація підкупу та контроль над його вчиненням крізь призму рішень Європейського Суду з прав людини. *Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 грудня 2018 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 356-359.

15. Березнер В.В. Підкуп як спосіб вчинення злочину, передбаченого ст. 386 КК України. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 131-133.

16. Березнер В.В. Підкуп як спосіб вчинення протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. *Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний виміри*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24 травня 2019 р.). Одеса: Юридична література, 2019. С. 221-224.

АНОТАЦІЯ

Комар В.В. Поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2020.

Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням підкупу як кримінально-правового поняття.

В дисертації охарактеризовано процес становлення та розвитку вітчизняних норм про підкуп. Здійснено порівняльно-правовий аналіз норм КК України про підкуп із відповідними нормами кримінальних кодексів окремих зарубіжних країн. З'ясовано співвідношення підкупу та корупції. Виявлено критерії поділу підкупу на загальнокримінальний та корупційний, а також критерії класифікації загальнокримінального та корупційного підкупу. З'ясовано співвідношення понять службової та посадової особи.

Сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за підкуп та діяння, пов'язані з ним.

Ключові слова: корупція, кримінальне правопорушення, підкуп, підбурювання до злочину, спосіб вчинення злочину, матеріальна винагорода, критерії класифікації підкупу, загальнокримінальний підкуп, корупційний підкуп, неправомірна вигода.

АННОТАЦИЯ

Комар В.В. Понятие и виды подкупа по уголовному законодательству Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2020.

Диссертация является первым в отечественной науке уголовного права специальным комплексным исследованием подкупа как уголовно-правового понятия.

В работе охарактеризован процесс становления и развития отечественных норм о подкупе. Установлено, что подкуп традиционно позиционировался как один из способов воздействия на сознание лица с целью вызвать у него по собственной воле желание и решимость совершить преступление и рассматривался в рамках учения о формах сложной преступности, в частности подстрекательства. Впоследствии законодатель и судебная практика стали трактовать понятие подкупа более широко, включая его и в число способов совершения деяния, предусмотренного Особенной частью УК Украины, а, начиная с 2011 года, – позиционируя и как самостоятельное уголовное правонарушение, исполнителями которого выступают как субъект, так и адресат подкупа.

Осуществлен сравнительно-правовой анализ норм УК Украины о подкупе с соответствующими нормами уголовных кодексов отдельных зарубежных стран. Выявлены общие черты, а также отличия законодательной регламентации уголовной ответственности за подкуп и преступления, связанные с ним.

Выяснено соотношение подкупа и коррупции. Сделан вывод о том, что эти понятия являются автономными категориями. Обоснована целесообразность классификации подкупа на общеуголовный и коррупционный.

Установлены критерии классификации общеуголовного подкупа на подкуп-подстрекательство и подкуп-воспрепятствование (вовлечение, склонение, вмешательство, воздействие). Доказана необоснованность законодательного решения о выделении такого вида общеуголовного подкупа, как подкуп-правонарушение, исполнителями которого признаются как субъект, так и адресат подкупа.

Определены критерии классификации коррупционного подкупа на добровольный, вынужденный, активный и пассивный, а также обоснована необходимость использования этой классификации при дифференциации ответственности за коррупционный подкуп.

Выяснено соотношение таких понятий, как служебное и должностное лицо. Обоснована целесообразность разграничения этих понятий на уровне УК Украины и аргументирован тезис о том, что при их определении необходимо ориентироваться исключительно на отраслевой подход.

Установлены особенности предмета коррупционного подкупа. Обоснована целесообразность классификации коррупционного подкупа не по признакам его специального субъекта, а исходя из характера осуществляемых лицом полномочий.

Сформулированы теоретически обоснованные предложения по совершенствованию действующего уголовного законодательства Украины в части ответственности за подкуп и деяния, связанные с ним.

Ключевые слова: коррупция, уголовное правонарушение, подкуп, подстрекательство к преступлению, способ совершения преступления, материальное вознаграждение, критерии классификации подкупа, общеуголовный подкуп, коррупционный подкуп, неправомерная выгода.

SUMMARY

Komar V.V. Concepts and types of bribery under the criminal law of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Enforcement Law. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2020.

The dissertation is the first in the national science of criminal law a special complex study of bribery as a criminal law concept.

The dissertation describes the process of formation and development of domestic rules on bribery. The comparative legal analysis of the norms of the Criminal Code on bribery with the corresponding norms of the criminal codes of certain foreign countries is carried out. The relationship between bribery and corruption has been clarified. The criteria of division of bribery into general criminal and corruption, as well as criteria of classification of general criminal and corruption bribe are revealed. The relation between the concepts of an official and an official has been clarified.

Theoretically substantiated proposals for improvement of the current criminal legislation of Ukraine regarding criminal liability for bribery and actions related to it are formulated.

Keywords: corruption, criminal offense, bribery, incitement to crime, method of committing a crime, material reward, criteria for classification of bribery, general criminal bribery, corruption bribery, undue gain.

Підписано до друку 27.02.2020 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 2002-1а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.